

ВИКОНАВЧА ВЛАДА — одна з трьох (разом із законодавчою та судовою) гілок державної влади. Функцією В. в. є виконання законів, що їх ухвалює орган законодав. влади — парламент.

Ідея поділу влади, сформульов. у 17 ст. англ. філософом Дж. Локком і розвинута у 18 ст. франц. філософом Ш. Монтеск'є, полягає у децентралізації влади та її поділі, залежно від функціонал. призначення, на законодавчу, виконавчу і судову. На думку Ш. Монтеск'є, поєднання всієї повноти влади в руках однієї особи чи органу завжди призводитиме до сваволі, тому всі три гілки влади повинні бути відносно незалежними й урівноважуватися системою стримувань і противаг. Історично суб'єктом В. в. протягом 18–19 ст. у більшості європ. держав був монарх та підпорядк. йому чиновниц. апарат. У сучас. демократ. державах В. в. належить главі держави (конституц. монархові або президентові) та уряду на чолі з прем'єр-міністром (канцлером). У практиці держ. будівництва різних країн принцип поділу влад застосов. по-різному: жорсткий поділ влади характер. для республік із президент. формою правління (зокрема США, де президент безпосередньо очолює уряд); тісніший взаємозв'язок гілок влади характер. для парламент. держав (зокрема Великої Британії, Німеччини, Італії).

В Україні ідея поділу влади вперше знайшла відображення у «Пактах і Конституції законів та вольностей Війська Запорозького» П. Орлика (1710). У Гетьман. автоном. державі 17–18 ст. гетьман здійснював військ. і цивіл. владу за допомогою Ген. військ. канцелярії. Натомість центр. органом держ. упр. вважалася Ген. військ. рада. Органом В. в. УЦР став 28 червня 1917 [Генеральний Секретаріат](#), який 22 січня 1918 перетвор. на Раду нар. міністрів УНР. За Конституцією УНР, ухваленою 28 квітня 1918, Рада нар. міністрів (як вища В. в. УНР) здійснювала повноваження в межах, які перебували поза компетенцією органів місц. самоврядування. Вона формувалася Всенар. зборами на пропозицію їх голови і несла відповідальність перед ними. Всенар. збори мали право у будь-який момент висловити недовіру окремому міністрові чи урядові в цілому. Після гетьман. перевороту (згідно із Законами про тимчас. держ. устрій України від 29 квітня 1918) вся повнота влади належала гетьманові України, який призначав отамана РМ і на його подання затверджував склад РМ. Була створена також Фінанс. рада як найвища інституція фінанс. політики.

За часів СРСР учення про поділ влади оголошувалося буржуазним і реакційним. Формально рад. конституц. право виходило з принципу єдиної держ. влади, що належить трудящим (після 1977 — всьому народові) в

особі обраних ними рад. РНК УРСР (від 1946 — РМ УРСР) вважалася виконав.-розпоряд. органом держ. влади. Її голову і членів формально призначав ВУЦВК (від 1937 — ВР УРСР). Однак на практиці членів укр. рад. уряду добирав й затверджував ЦК КПУ (у ряді випадків — безпосередньо ЦК КПРС). Міністерства УРСР поділялися на союзно-респ. (підпорядк. насамперед РМ СРСР) та респ. (у віданні яких перебували переважно місц. справи). Ще наприкінці 1980-х рр. понад 90 % нар.-госп. комплексу УРСР (зокрема оборонна, металург. й вугіл. промисловості, машинобудування, залізнич. транспорт) підпорядковувалися лише РМ СРСР і керувалися безпосередньо з Москви.

Чинна Конституція України, ухвалена 28 червня 1996, встановлює, що влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу і судову. Згідно з Конституцією, ряд функцій, притаманних для В. в., здійснює Президент України. Водночас вищим органом у системі В. в. є КМ України, відповідальний перед Президентом України і підконтрол. та підзвіт. ВР України в межах, визначених Конституцією. Прем'єр-міністр України призначається Президентом за згодою ВР, персонал. склад КМ — Президентом за поданням Прем'єр-міністра. ВР України має право оголосити вотум недовіри Урядові, що тягне за собою відставку всього його складу. Упродовж років незалежності в Україні змінилося 13 урядів, з яких 2 — В. Фокіна та В. Ющенко — відправлені у відставку парламентом, 2 — В. Пустовойтенка та В. Януковича — склали повноваження згідно з Конституцією у зв'язку з обранням нового Президента, ін. (у різних формах) — відправлені у відставку Президентом.

В областях і р-нах, Києві і Севастополі В. в. здійснюють місц. держ. адміністрації, керівників яких призначає й звільняє Президент на подання КМ. Право місц. держ. адміністрацій готувати й виконувати обл. і рай. бюджети суттєво звужує місц. самоврядування на обл. і рай. рівнях.

Гіперцентраліз. характер В. в. в Україні, фактична залежність КМ від Президента та його Адміністрації, дисбаланс прав і відповідальності різних владних органів зумовили ініціативи щодо політ. реформи, наближення форми організації влади в Україні до парламент.-президент. з переходом до формування уряду парламент. більшістю. Таку систему влади закріплює Закон України «Про внесення змін до Конституції України», ухвалений у рамках політ. компромісу 8 грудня 2004, який має набути чинності від 1 січня 2006.

Рекомендована література

1. Коментар до Конституції України. К., 1996;
2. Абетка української політики 2001–2002. К., 2002.

М. В. Стріха

Бібліографічний опис:

Виконавча влада / М. В. Стріха // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2005. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-33978>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).